

zautomatizovaného pohybu /naposledy boli štandardné hodnoty rýchlosti písania stanovené v rokoch 1949-51, odvtedy obdobný výskum nebol/.

- Dodržiavať, ale i modernizovať vyučovacie metódy, formy a prostriedky písania a to takým smerom, aby v plnej miere rozvíjali aktivitu, samostatnosť a tvorivé myslenie žiaka, ale i učiteľa,
- V záujme zvyšovania účinnosti vyučovania písania, ktoré je v podstate založené na samostajnej práci žiakov a individuálnom prístupe učiteľa, žiada sa vytvárať kolektivy s optimálnym počtom okolo 20 žiakov v triede,
- Doceniť význam písma a písania ako dorozumievacieho a výrazového prostriedku, doceniť význam didaktiky vyučovania písania na pedagogických fakultách, pretože každý prejav učiteľa na tabuli na každej vyučovacej hodine a v každom učebnom predmete musí byť prejavom vážnosti, dôležitosti a precíznosti. To všetko totiž žiaci napodobňujú a prenášajú z "učiteľovej" tabule do svojich zošitov. V tomto zmysle je nevyhnutné zvýšiť i účinnosť pedagogickej praxe a zintenzívniť spoluprácu vysokých škôl a základných škôl.

Pochopiteľne, že problematiku zvyšovania účinnosti vyučovania písania nemožno posudzovať izolovane, čo už dávno vyjadril J. A. Komenský: "Ak ich /rozumem žiakov-pozn.autorky/ ešte neučíš samotnej múdrosti, predsa len urovnávaš pred nimi cestu k múdrosti tým, že ich krátkou a príjemnou cestou učíš čítať a písať /čo je všeobecný nástroj na získanie všetkých vedomostí a kľúč k pokladom múdrosti.../".

---

1) Komenský, J.A.: Veľká didaktika. Bratislava, SPN 1954, s. 113

K otázkám reformy obsahu všeobecného vzdelání

Hana Lelková

Zamyšlíme-li se nad současným obsahem vzdelání v našem školství, uvědomujeme si stále zřetelněji, že po nápravě volá nejenom ideologicky deformovaný obsah některých vyučovacích předmětů, ale celý obsah našeho vzdelání, zejména všeobecného. Nové definování obsahu vzdelání ovšem vyžaduje, aby k tomu bylo užito zcela jiné strategie, než jenom úpravy osnov v rámci daných vyučovacích předmětů.

Proč se domníváme, že obsah vzdelání by měl být nově koncipován jako celek?

Pro současný obsah všeobecného vzdelání, který je dosud dán závaznými osnovami vyučovacích předmětů, je charakteristické: předmezovanost učiva, převaha verbálního učiva a jeho encyklopedické pojetí.

Všechny charakteristiky svědčí o zanedbání cílů vzdělání ve vztahu k žákovi, jakož i o zanedbání základních zřetelů k poznatkům vývojové, pedagogické i individuální psychologie a rovněž svědčí o přehlížení proměn charakteru všeobecného vzdělání ve světě. Středem pedagogovy práce pak není žák, jehož osobnost má být vzděláním rozvíjena, ale izolovaný obsah vzdělání, jednotlivé předměty, jejich osnovy a učivo, které má být naučeno a vyzkoušeno. Není divu, že učitel si vystačí s verbálními metodami a frontálně vedeným způsobem vyučování.

Kde hledat příčiny takového stavu? Jednou z nich je koncepce obsahu vzdělání československé výchovně-vzdělávací soustavy z roku 1976 a stanovení podrobných osnov vyučovacích předmětů.

Dnešní situace ve škole je neradostná, svědčící o přechodovém období mezi dožívající koncepcí a vytyčením nových pravidel. Probíhají sice změny, a to i v obsahu vzdělání, ale ty se jeví jako nahodilé, nekoncepční, vytržené ze souvislostí. Přitom si učitelé uvědomují jejich nutnost. Současné pojetí obsahu vzdělání a výchovy nevyhovuje požadavkům, které klade na jedince změněná společenská situace a které bude klást život v nově se konstituující společnosti na jeho vzdělání.

I když nejsme zdaleka ještě plně orientováni ve všech existujících strategiích, kterých je možno užít k novému vymezení a strukturování obsahu vzdělání, v aplikaci na vzdělávací proces ve škole, vidíme začátek změny ve vyvození obsahu vzdělání primárně z cílů vzdělání: ty však musí být rovněž zásadním způsobem změněny ve prospěch žáka a potřeb jeho dospělého věku. Cíl vzdělání můžeme podle toho spatřovat v tom, že každý, kdo jím projde, se sám pro sebe stane člověkem, který bude moci řídit svůj život dostatečně autonomně tak, aby jej učinil smysluplným na té úrovni, pro jakou má schopnosti a pro niž se rozhodne.

Má-li se nový cíl vzdělání promítnout do obsahu vzdělání, je zřejmé, že se musí změnit celkový přístup ke koncepci obsahu vzdělání a také k postavení žáka v procesu jeho výchovy a vzdělání.

V porovnání s dnešním stavem by mělo dojít k realizaci jedné z nejdůležitějších zásad demokraticky pojeté vzdělávací politiky, kterou je pluralita vzdělávacích cest a zároveň jejich přístupnost.

Ke změně by mělo dojít:

- ve stanovení obsahu vzdělání, který by pokrýval vzdělávací potřeby žáka při jeho pohybu vzdělávací soustavou v rovině vertikální (návaznost ročníků a stupňů škol) i v rovině horizontální (rozpracování učiva v rámci postupného ročníku).
- ve struktuře učebních programů a plánů: zde se jeví potřeba zavádění nových vyučovacích předmětů, ale také potřeba restrukturalizace a integrace předmětů stávajících, jejich sdružování do bloků atp. Již v současných podmínkách by např. rozšíření druhů předmětů a

jejich rozlišení na předměty povinné, povinně volitelné, nepovinné vedlo k žádoucí vnitřní diferenciaci žáků.

- změny ve vymezení rozsahu učiva v osnovách:
rozsah učiva by měl být především vymezován obecněji: učitel by měl mít možnost programovat více úrovní vzdělávacích cest pro žáky ve třídě v závislosti na tom kterém předmětu i užívat různých metod a organizace práce nejen v alternativních školách, ale také ve škole státní, která by se měla vnitřně diferencovat a zvýšit svoji úroveň.
- změny v závaznosti učebních plánů a osnov:
vodítkem by se učiteli stalo vymezení těch vědomostí a dovedností, které by žák měl mít osvojeny v tom kterém období školní docházky. Tzn., že by to časem měly být osnovy kurikulární, vícevrstvé, které by vycházely z několika různých úrovní schopností žáků a jejich biopsychických dispozic. Ve svých představách můžeme jít ještě dál až k individuálním vzdělávacím programům, na jejichž stanovení by se vedle učitele podíleli rodiče i žáci.

Ke změnám, o kterých jsem hovořila, nedojde ze dne na den, nebudou probíhat izolovaně a ani nebudou jediné. Jejich zavedení do praxe by ale nemělo být hubbou vzdálené budoucnosti. Bude zapotřebí určit, které mají proběhnout dříve, které později, které by už nyní vedly ke zkvalitnění výuky, podpořily by vnitřní diferenciaci, tvořivou práci učitele a vedly by celkově k pozitivním změnám v našem školství.

Z pohledu učitele, který denně pracuje s mládeží, se jeví jako potřebné tyto změny:

- zrušit závaznost stávajících osnov a vymezit minimální obsah rámcovými osnovami,
- stanovit základní minimální znalosti a dovednosti žáka podle stupně a typu školy,
- změnit kritéria hodnocení práce učitele školskou inspekcí.

Návrhy koncepcí i jednotlivých změn je třeba včas předkládat veřejnosti i diskusi a učitele k jejich přípravě přizvat jako rovnocenného partnera, má nezastupitelnou zkušenost ve výchově a vzdělání žáků.

Vybrané problémy reformy základní školy

Vladimíra Špilková

Celková strategie reformy by měla spočívat spíše v realizaci řady postupných kroků než ve velké a celoplošné, frontálně zaváděné strukturální reformě. Problémy, nahromaděné v našem školství v uplynulých desetiletích, nelze vyřešit jedinou reformou "shora". Strukturální změny je třeba